

DYSTOPIERNAS KAMP: SVENSKARNAS SYN PÅ KLIMATFÖRÄNDRINGAR OCH ANTIBIOTIKARESISTENS I JÄMFÖRELSE

BJÖRN RÖNNERSTRAND

Sammanfattning

Klimatförändringar och antibiotikaresistens är två mycket allvarliga globala hot. En temperaturhöjning på två grader eller mer ger katastrofala effekter för ekosystem, människor och andra arter. Antibiotikaresistens hotar den moderna medicinen. Utvecklingen försvårar operationer, transplantationer, cancerbehandling och behandling av infektioner där antibiotika är nödvändig. Detta kapitel jämför svenskarnas syn på klimatförändringar och antibiotikaresistens mellan olika grupper och över tid. Resultaten från två frågor i den nationella SOM-undersökningen utgör kapitlets empiriska material; om orosmoln inför framtiden och samhällsproblem idag. Kapitlet visar att omkring hälften av alla svenskar känner oro för klimatförändringar och för antibiotikaresistens. För klimatet oroar sig unga och personer ideologiskt till vänster mer. Äldre är mer oroliga för resistensutvecklingen. I motsats till antibiotikaresistens pekar en ökad andel svenskar ut klimatförändringar som en av de viktigaste samhällsfrågorna av idag.

Vad är egentligen värst, en överhettad planet eller resistent superbakterier? Detta kapitel är dystopiernas kamp. Sverige och världen ställs nu mot två globala problem som båda tveklöst har dystopiska drag.

En temperaturhöjning på 2 grader eller mer skulle ge katastrofala effekter på ekosystem, människor och andra arter, bland annat i form av havsnivåhöjning och minskade skördar. Men det är inte försent att agera. Rapporten från FN:s klimatpanel 2018 visar att målet om en global uppvärmning begränsad till 1,5 grader fortfarande är inom räckhåll. Det skulle ge stora vinster i termer av minskade klimatrisker jämfört med en temperaturhöjning på 2 grader eller mer. Samtidigt kräver detta en omställning i form av omedelbara och kraftfulla satsningar för att begränsa utsläppen av växthusgaser (IPCC, 2018).

En omställning kräver medborgarnas stöd. Medborgarnas syn på klimatet är viktigt eftersom det ger en signal till politiker och beslutsfattare. Om många oroar sig för klimatet och ser det som ett viktigt samhällsproblem är det mer troligt att en klimatvänlig politik kommer till stånd. Dessutom är det mer troligt att medborgarna själva agerar för att minimera sin egen klimatpåverkan (Semenza m fl, 2008).

På samma sätt förhåller det sig med antibiotikaresistens. Redan idag kostar antibiotikaresistens omkring 700 000 mänskoliv per år runt om i världen. Utan kraftfulla åtgärder mot antibiotikaresistens ointetgörs många av den moderna sjukvårdens landvinningar. Resistensen äventyrar behandlingen av infektioner där antibiotika är nödvändig och försvårar operationer, transplantationer och cancerbehandling. Vissa sjukdomar, så som lung- och urinvägsinfektioner samt sexuellt överförbara sjukdomar, kan bli omöjliga att behandla i framtiden (IACG, 2019). År 2050 beräknas omkring 10 miljoner människor dö på grund av resistensutvecklingen, om inget görs för att motverka den (O'Neill, 2014). Men konsekvenserna kan också bli kännbara samhällsekonomiskt. Den ekonomiska skadan av antibiotikaresistens kan i storlek bli jämförbar med den ekonomiska krisen 2008/2009 (IACG, 2019).

Vad behöver göras? Forskningen lyfter fram överanvändning av antibiotika som den enskilt viktigaste drivkraften bakom resistensutvecklingen (Goossens m fl, 2005). Senare forskning betonar den betydelse utsläpp i miljön har för resistensutvecklingen (Karkman, Pärnänen & Larsson, 2019). Oavsett vilket, oro och engagemang för frågan om antibiotikaresistens är viktig för att få till en lösning. Anledningen är densamma som för klimatet. Med stöd från folket kommer politiska beslut att kunna komma till stånd. Personlig oro kan också leda till att individer självmant försöker minska sin användning av antibiotika på olika sätt (Robertson, Jagers & Rönnerstrand, 2018).

Syftet med detta kapitel är att ställa svenskarnas syn på klimatförändringar och antibiotikaresistens i jämförelse, samt att jämföra olika grupper och förändringen i synen på dessa frågor över tid. SOM-insitutet har följt svenska folkets oro för klimatet under lång tid. Den senaste fyra åren har även antibiotikaresistens inkluderats i frågebatteriet om oro. I SOM-undersökningen finns också en öppen fråga. Där ombuds respondenterna lista viktiga samhällsproblem. Det är resultaten från dessa två frågor som avgör dystopiernas kamp. Alltså både hur oroliga svenskarna är och i vilken grad klimatet respektive antibiotikaresistens lyfts fram som viktiga samhällsproblem.

Två onda tvillingar

Klimatet och antibiotikaresistens är två problem som måste hanteras parallellt. Det är åren framöver som blir avgörande för både vad människan förmår göra för klimatet och för att hejda utvecklingen av antibiotikaresistens (IPCC, 2018; IACG, 2019). Men det finns fler likheter än så. Det är vanligt i forskarsammanhang att dra paralleller mellan klimatfrågan och resistensproblemet (Jørgensen m fl, 2016). Klimatförändringarna och antibiotikaresistens är som två onda tvillingar; båda är globala, väl dokumenterade hot som kräver omfattande samarbete för att kunna lösas.

En grundläggande likhet är att både klimatet och antibiotikaresistens är exempel på det kollektiva handlandets problem (Rönnerstrand & Andersson Sundell, 2015; Tarrant m fl, 2019). Varje utsläpp av klimatgaser bidrar till den globala

uppvärmningen. Men den enskilda individen saknar incitament för att ändra sitt beteende. Hens individuella bidrag till detta storskaliga problem är nämligen så marginellt. På ett liknande sätt förhåller det sig med antibiotikaresistens. Den viktigaste drivkraften bakom antibiotikaresistens är användningen av antibiotika. Men incitamenten för varje enskild patient att beakta de övergripande effekterna av förbrukningen är i princip obefintliga.¹

Vidare är både klimatförändringarna och antibiotikaresistens exempel på problem som är gränsöverskridande (Jørgensen m fl, 2016). Utsläpp av klimatgaser påverkar klimatet globalt, oavsett var på jorden de släpps ut. I det långa loppet är det samma sak med antibiotikaresistens. Eftersom bakterier inte respekterar gränser, och dessutom färdas runt jorden i samma hastighet som flyget, är överkonsumtion av antibiotika på andra sidan jorden förr eller senare ett problem också i Sverige.

Mot bakgrund av de likheter som dras mellan dessa två problem är det intressant att jämföra hur svenskarna ser på förändring av jordens klimat och antibiotikaresistens som orosmoln och samhällsproblem. Det som gör jämförelsen extra värdefull är att vi nu har fyra år av jämförelsedata att undersöka, vilket gör att vi också kan studera likheter och skillnader övre tid. Hur har synen på klimatet och resistensproblemet utvecklats de senaste tre åren, och hur skiljer sig klimatet och antibiotikaresistens åt när det gäller vilka grupper som känner oro och ser dessa frågor som samhällsproblem?

Oron

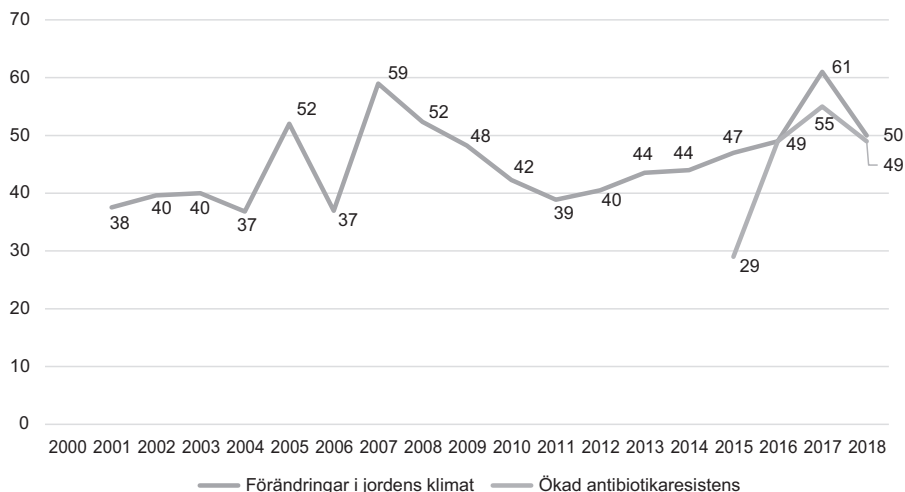
I den nationella SOM-undersökningen ställs regelbundet frågan ”Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?” Under perioden 2015–2018 har SOM-undersökningen frågat om både ”Ökad antibiotikaresistens” och ”Förändringar av jordens klimat”. Oron för klimat har varit med länge än så. Den har undersökts i SOM-undersökning sedan 2001. Figur 1 redovisar andelen svenskar som är mycket oroliga för klimatförändringar respektive ökad antibiotikaresistens.

Allt sedan oros-mätningarna startade 2001 har mer än en tredjedel uppgett sig vara mycket oroliga för klimatförändringar. Mest oro var det 2017. Då var 61 procent mycket oroliga för klimatförändringar. Trots torka, skogsbränder och skolstrejk för klimatet indikerar mätningen valåret 2018 en viss nedgång i andelen mycket oroliga svenskar. 2018 var 49 procent mycket oroliga.

När SOM-institut 2015 för första gången frågade om oro för antibiotikaresistens var andelen mycket oroliga 29 procent. Detta kan jämföras med 47 mycket oroliga för klimatet samma år. I två mätningar i rad – 2016 och 2017 – ökade i oron för antibiotikaresistens.

I dag är klimatförändringar och antibiotikaresistens likvärdig när man ser till andelen mycket oroliga. 2018 hyser 50 procent sådan oro för ökad resistens och 49 procent för klimatförändringar. Dött lopp mellan dystopierna, med andra ord.

Figur 1 Svenska folkets oro inför framtiden. Andelen "mycket oroade" för "förändringar i jordens klimat" och för "ökad antibiotikaresistens", 2001–2018 (procent)



Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?' Frågan har fyra svarsalternativ: 'mycket oroande', 'ganska oroande', 'inte särskilt oroande' och 'inte alls oroande', men här redovisas bara det förstnämnda alternativet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2001–2018.

Oron i olika grupper 2015 och 2018

Tabell 1a och 1b visar att oron för klimatet och för antibiotikaresistens skiljer sig åt beroende på demografiska faktorer såsom kön, ålder och utbildning. Så var det 2015 och så var det 2018.

Längre utbildningen är förknippat med mer oro för klimatet. Men utbildning verkar inte vara lika starkt kopplat till oro för resistensproblematiken. Varför? En tänkbar anledning är att äldre personer i regel har kortare utbildning och att kopplingen mellan utbildning och oro för antibiotikaresistens blir svagare eftersom åldersfaktorn gör sig gällande. Under kontroll för "varandra" återfinns ett signifikant positivt samband mellan oro för antibiotikaresistens och både utbildning och ålder. För klimatförändringar gäller den omvända "ålderseffekten". Yngre är signifikant mer oroliga. Kvinnor är signifikant mer oroliga för både klimatet och antibiotikaresistens.²

Mätningarna över tid ger tillfälle att undersöka i vad mån demografiska faktorer varierar i betydelse 2015 jämfört med 2018. När det gäller klimatförändringar har skillnaden mellan män och kvinnor varken ökat eller minskat. Men skillnaderna har ökat mellan låg- och högutbildade. År 2015 var skillnaden i andelen mycket oroliga

bland personer med låg respektive hög utbildning 9 procent. Idag är skillnaden fördubblad. Hela 18 procentenheter högre oro kan noteras bland högt utbildade.

Det går också att se skillnader i oro beroende på ideologisk hemvist. För 2018 gällde följande: personer som själva identifierar sig som till vänster på den politiska vänster-högerskalan var mycket mer oroliga för klimatförändringar än personer till höger. Hela 75 procent av respondenterna som står klart till vänster är mycket oroliga. För de klart till höger är andelen 32 procent.

Tabell 1a Oro för förändringar av jordens klimat efter kön, ålder, utbildning och vänsterhöger-position, 2018 och 2015 (procent)

| | Mycket oroande | Ganska oroande | Inte särskilt oroande | Inte alls oroande | Totalt | Antal svar |
|------------------------------------|----------------|----------------|-----------------------|-------------------|--------|------------|
| Samtliga | 48 (-1) | 37 (+1) | 13 (±0) | 2 (±0) | 100 | 3 521 |
| <i>Kön</i> | | | | | | |
| Kvinna | 56 (-2) | 34 (+2) | 9 (±0) | 1(±0) | 100 | 1 801 |
| Man | 40 (±0) | 39 (+1) | 17 (±0) | 4 (-1) | 100 | 1 714 |
| <i>Ålder</i> | | | | | | |
| 16–29 år | 54 (+8) | 33 (-5) | 11 (-1) | 2 (-1) | 100 | 542 |
| 30–49 år | 53 (+4) | 32 (-4) | 13 (-1) | 2 (±0) | 100 | 1 002 |
| 50–64 år | 45 (-1) | 37 (-2) | 15 (+2) | 3 (+1) | 100 | 883 |
| 65–85 år | 44 (-3) | 41 (+2) | 13 (+1) | 2 (±0) | 100 | 1 094 |
| <i>Utbildning</i> | | | | | | |
| Låg | 41 (-4) | 40 (+1) | 16 (+1) | 3 (+1) | 100 | 477 |
| Medellåg | 42 (-2) | 39 (±0) | 16 (+1) | 3 (+1) | 100 | 1 097 |
| Medelhög | 49 (+4) | 37 (-2) | 12 (-1) | 2 (±0) | 100 | 856 |
| Hög | 59 (+6) | 32 (-5) | 8 (-1) | 1 (±0) | 100 | 1 035 |
| <i>Vänster-högeridentifikation</i> | | | | | | |
| Klart till vänster | 75 (+13) | 20 (-9) | 4 (-2) | 1 (-1) | 100 | 379 |
| Något till vänster | 61 (+6) | 30 (-7) | 8 (+1) | 1 (±0) | 100 | 745 |
| Varken vänster eller höger | 44 (-4) | 40 (+4) | 13 (-1) | 3 (±0) | 100 | 944 |
| Något till höger | 41 (-2) | 44 (+3) | 13 (±0) | 2 (±0) | 100 | 962 |
| Klart till höger | 32 (+2) | 39 (-3) | 25 (+2) | 4 (-1) | 100 | 424 |

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?' Frågan hade fyra svarsalternativ: 'mycket oroande', 'ganska oroande', 'inte särskilt oroande' och 'inte alls oroande', men här redovisas bara det förstnämnda alternativet. Låg utbildning = grundskola eller motsvarande, medellåg utbildning = max gymnasium, folkhögskola eller liknande, medelhög utbildning = eftergymnasial, ej examen från högskola, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Position på vänster-höger-skalan mäts med följande fråga: 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' med svarsalternativen 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger' och 'Klart till höger'. Inom parentes anges förändringen från 2015.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2018.

Politiseringen har ökat när det kommer till oron för klimatförändringar. År 2015 var andelen mycket oroad för denna fråga 61 procent bland dem klart till vänster och 29 procent bland personer klart till höger. Det alltså större skillnad i oro för klimatet mellan vänsterhöger-skalans ytterkanter idag (skillnad på 43 procentenheter) än 2015 (32 procent). Andelen mycket oroliga som står klart till vänster har ökat med 13 procent 2015 till 2018. Bland personer klart till höger är ökningen med 2 procentenheter. Att skillnaden ökar beror således på att personer som står till klart vänster blivit mer oroliga. Oron bland personer som står klart till höger är i princip på samma nivå som 2015.

Skillnaden i oro för klimatförändringar mellan yngre och äldre verkar öka. År 2015 var andelen mycket oroliga ungefär samma i den yngsta och den äldsta åldersgruppen. 46 procent mycket oroliga i både gruppen 16–29 och 65–85 år. Idag är klyftan 10 procentenheter. 44 procent mycket oroliga i den äldsta gruppen och 54 i den yngsta.

Låt oss nu gå över till oron för ökad antibiotikaresistens. Skillnaderna mellan könen kvarstår när det gäller oro för denna fråga. År 2015 var andelen mycket oroliga kvinnor 32 procent och män 23 procent. En skillnad på 9 procentenheter. Skillnaden är den samma i mätningen fyra år senare. 2018 var 55 procent av kvinnorna mycket oroliga och 45 procent av männen.

Betydelsen av ålder ser ut att öka. 34 procent av respondenterna i gruppen 65–85 var mycket oroliga för resistensproblemet 2015. Motsvarande siffra var 20 procent i gruppen 16–29. En skillnad på 14 procentenheter. 2018 var skillnaden större – omkring 20 procentenheter. Andelen mycket oroliga är hela 57 procent i den äldsta gruppen, att jämföra med 37 procent i den yngsta.

En politisk dimension verkar också rymmas när det gäller oro för antibiotikaresistens. En sådan skillnad syntes redan i SOM-undersökningen 2015 (Rönnerstrand, Jagers & Larsson, 2016). Då var människor politiskt till vänster mer oroliga. Skillnaden vänster-höger är på samma nivå nu som då. Då var det tio procents övervikt i andelen mycket oroliga bland personer klart till vänster jämfört med klart till höger. 34 procent mycket oroliga bland personer klart till vänster och 25 bland de klart till höger. Även nu är det ca 10 procentenheters skillnad. 58 procent mycket oroliga återfinns bland personer som står klart till vänster och 47 procent bland dem som står klart till höger. Oron har ökat, men vi ser ingen ytterligare politisering.

Tabell 1b Oro för ökad antibiotikaresistens efter kön, ålder, utbildning och vänsterhöger-position, 2018 och 2015 (procent)

| | Mycket oroande | Ganska oroande | Inte särskilt oroande | Inte alls oroande | Totalt | Antal svar |
|------------------------------------|----------------|----------------|-----------------------|-------------------|--------|------------|
| Samtliga | 50 (+21) | 35 (-7) | 13 (-11) | 2 (-3) | 100 | 1 729 |
| <i>Kön</i> | | | | | | |
| Kvinna | 55 (+22) | 33 (-8) | 11 (-11) | 1 (-3) | 100 | 875 |
| Man | 45 (+21) | 37 (-6) | 16 (-10) | 3 (-4) | 100 | 852 |
| <i>Ålder</i> | | | | | | |
| 16–29 år | 37 (+17) | 38 (+5) | 21 (-12) | 4 (-7) | 100 | 244 |
| 30–49 år | 48 (+26) | 36 (-7) | 14 (-14) | 2 (-4) | 100 | 498 |
| 50–64 år | 51 (+19) | 34 (-12) | 13 (-8) | 2 (±0) | 100 | 434 |
| 65–85 år | 57 (+21) | 33 (-11) | 9 (-6) | 1 (-3) | 100 | 553 |
| <i>Utbildning</i> | | | | | | |
| Låg | 48 (+19) | 34 (-7) | 16 (-7) | 2 (-5) | 100 | 219 |
| Medellåg | 45 (+18) | 37 (-1) | 16 (-13) | 2 (-5) | 100 | 558 |
| Medelhög | 54 (+28) | 31 (-15) | 13 (-10) | 2 (-4) | 100 | 419 |
| Hög | 53 (+19) | 36 (-7) | 10 (-10) | 1 (-2) | 100 | 510 |
| <i>Vänster-högeridentifikation</i> | | | | | | |
| Klart till vänster | 58 (+24) | 32 (-15) | 8 (-9) | 2 (±0) | 100 | 181 |
| Något till vänster | 50 (+20) | 36 (-9) | 11 (-11) | 3 (±0) | 100 | 353 |
| Varken vänster eller höger | 49 (+19) | 34 (-5) | 14 (-9) | 3 (-5) | 100 | 469 |
| Något till höger | 47 (+20) | 36 (+8) | 16 (-9) | 1 (-3) | 100 | 504 |
| Klart till höger | 47 (+22) | 36 (+1) | 15 (-16) | 2 (-7) | 100 | 191 |

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?' Frågan hade fyra svarsalternativ: 'mycket oroande', 'ganska oroande', 'inte särskilt oroande' och 'inte alls oroande', men här redovisas bara det förstnämnda alternativet. Låg utbildning = grundskola eller motsvarande, medellåg utbildning = max gymnasium, folkhögskola eller liknande, medelhög utbildning = eftergymnasial, ej examen från högskola, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Position på vänster-höger-skalan mäts med följande fråga: 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' med svarsalternativen 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger' och 'Klart till höger'. Inom parentes anges förändringen från 2015.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2018.

Samhällsproblem

Oron för de två dystopierna ligger alltså på ungefär samma nivå. Men när det gäller synen på klimatförändringar och antibiotikaresistens som samhällsproblem finns en tydlig skillnad. Den skillnaden visar sig vid en analys av en i den nationella SOM-undersökningen återkommande frågan där respondenterna ombeds skriva

ner de tre viktiga ”frågor eller samhällsproblem”³. Man väljer själv om man vill skriva tre problem, eller om man nöjer sig med två, ett eller inget.

Vi börjar med klimatet. Andelen respondenter som nämner detta som en viktig fråga eller samhällsproblem var omkring 4 procent 2018. Det kan uppfattas som en låg andel, inte minst i ljuset av den pågående debatten om klimatförändringar och dess nu allt mer märkbara konsekvenser (jmf Harring, Martinsson & Rönnerstrand, 2011). Frågan konkurrerar med andra frågor som troligen uppfatta som mer påtagliga. Exempel på det är sjukvård, integration och utbildning (Martinsson & Weissenbilder i denna bok). Men en annan faktor spelar också in. Många respondenter väljer den bredare frågan ”Miljö” i stället för den smalare klimatförändringar. 16 procent anger miljön som en av ”de tre” i undersökningen 2018.

Jämför man med tidigare år så återfinns en tendens till ökning för klimatfrågan. År 2015 var andelen som nämnde klimatet endast strax över en procent. 2016 och 2017 var det omkring två procent. Efter torka, skogbränder och skolstrejk för klimatet är alltså andelen nu uppe på fyra procent. Det ligger i linje med utvecklingen för den bredare kategorin ”Miljö”. Den ökade från 10 procent 2017 till 16 procent 2018 (Martinsson & Weissenbilder i denna bok).

Synen på antibiotikaresistens som samhällsproblem är lätt att redovisa. När respondenterna ombeds ange viktiga frågor eller samhällsproblem idag väljer ingen att skriva antibiotikaresistens (eller motsvarande). Det gäller för samtliga de år som detta kapitel fokuserar på, dvs. för 2015, 2016, 2017 och 2018.

Klimatet segraren i dystopiernas kamp

Svenskarnas syn på två dystopier avhandlades i detta kapitel. Å enda sidan accelererande klimatförändringar med bland annat havsnivåhöjning och extrem torka som konsekvenser. Å andra sidan har vi antibiotikaresistens som kan komma att underminera den moderna medicinen såsom vi känner den. I båda fallen rör det sig om problem som redan idag börjar få kännbara effekter, men vars framtida konsekvenser kan bli ödesdigra för mänskligheten.

Utgångspunkten för kapitlet är att dessa två problem har likheter och att de därför är intressanta att jämföra. Klimatet och resistensutvecklingen är båda globala, vetenskapligt väl dokumenterade hot som kräver politiska beslut och ett förändrat beteendemönster för att kunna hanteras. Centralt för att nå förändring – både politiskt och vad gäller individens beteende – är att människor är engagerade i dessa frågor och ser dem som viktiga samhällsproblem.

Många svenskar känner oro för klimatet och för antibiotikaresistens. I mätningen 2018 var ungefär hälften av dem mycket oroliga – 48 procent för klimatet och 50 procent för antibiotikaresistens. För antibiotikaresistens är den en klar ökning jämfört med 2015. Då var andelen mycket oroliga 29 procent. Oron för klimatförändringar var ungefär på samma nivå 2018 som för fyra år sedan.

Det kan förefalla lite märkligt att oron för klimatet och för antibiotikaresistens är ungefär på samma nivå. Klimatfrågan har varit föremål för politisk debatt i flera decennier. Och i termer av medial uppmärksamhet spelar klimatet i en högre division. Rapporteringen kring antibiotikaresistens har viseringen ökat senaste åren, men ligger allt jämt långt under t.ex. rapporteringen om klimatkrisen (jmf. Djerf-Pierre & Shehata, 2016).⁴

Under senare tid kan en ökad politisering av miljö som samhällsproblem skönjas i den svenska opinionen. Johan Martinsson och Marcus Weissenbilder visar i sitt kapitel i denna bok att skillnaden i benägenheten att peka ut miljöfrågan som en viktig samhällsfråga ökar mellan sympatisörer till olika partier. Detta kapitel visar att politiseringen också gäller oron för klimatet. Jämfört med 2015 är det idag större skillnad i grad av oro mellan personer som politiskt står långt till vänster och som står långt till höger. Av de som står längst ut på vänsterkanten är andelen mycket oroliga 75 procent. Längst ut på den politiska högerkanten är denna andel 32 procent.

Är det en ”amerikanisering” av klimatopinionen vi nu bevittnar? Där har Demokrater och Republikaner länge haft olika syn (Dunlap & McCright, 2008; McCright & Dunlap, 2011). Det går inte att säga utifrån resultaten av detta kapitel. För det krävs en mer djupgående analys. Men klart är att oron för antibiotikaresistens har en svagare koppling till ideologisk position jämfört med klimatfrågan (jfr Gröndal, 2018).

Kanske är det graden av politisering som kan förklara den ökade oron för antibiotikaresistens och frånvaro av ökad oro för klimatet. För den som känner oro för klimatet finns det politiska förslag och privata handlingsalternativ inriktade mot en lösning. Av ideologiska eller praktiska/ekonomiska skäl motsätter sig vissa dessa förslag och livsstilsförändringar. Då kan det nog upplevas som mer konsekvent att inte känna så stark oro för klimatet. Däremot är oro för antibiotikaresistens inte förenat med politiska och praktiska ”kostnader” på samma sätt. Den som känner oro för resistensutvecklingen kan fortsätta rösta och leva som tidigare. Få personer vet vad som krävs i form av politiska beslut och kliniska prioriteringar för att hejda resistensutvecklingen. Då är det lätt att känna oro.

Klimatfrågan uppfattas som ett samhällsproblem. Det gör inte antibiotikaresistens. Det beror inte på att hälsofrågor är ointressant för svenskarna. Sjukvården var i topp vad gäller samhällsproblem 2018. Troligen handlar det inte heller om okunskap kring antibiotika och antibiotikaresistens. Undersökningar visar att svenskarna har goda kunskaper i ämnet, i alla fall i jämförelse med kunskapsnivån i andra europeiska länder (’Special Eurobarometer 445: antimicrobial resistance’, 2016).

Andra förklaringar ligger närmare till hands. Den öppna frågan i SOM-undersökningen frågar efter viktiga frågor och samhällsproblem *idag*. Även om många svenskar ser resistensutvecklingen som oroande på sikt – som ett mörkt och dystopiskt framtidsscenario – kommer antibiotikaresistens inte upp i medvetandet hos respondenterna när samhällsproblem av idag skall listas. Om sanningen skall fram så

är det inte så väldigt många som anger klimatförändringar som ett samhällsproblem heller. Andelen var omkring 4 procent 2018. Men för antibiotikaresistens var det noll. Kanske är det här skillnaden i medierapportering slår igenom. Klimatfrågan återaktualiseras ständigt i människors medvetande av återkommande rapportering. Då händer det också att den dyker om som en av de tre viktigaste samhällsfrågorna i SOM-undersökningen.

Dystopiernas kamp får därför sägas vara avgjord. Oron är lika stor för klimatet som för antibiotikaresistens. Många ser effekterna av dessa globala och storskaliga problem som framtidsdystopier, väl värda att oro sig för. Eftersom dystopier handlar just om en framtida mardrömsvärld bör kanske framtidsoro ses som den viktigaste grenen i dystopiernas kamp. Men dystopierna blir ointressanta utan koppling till nutida förhållanden. Till skillnad från antibiotikaresistens finns idag en växande andel svenskar som lyfter fram klimatförändringar som en av samtidens viktigaste frågor

Noter

- ¹ Med detta inte sagt att användning av antibiotika inte kan ha negativa konsekvenser för individen. På senare tid har den individuella risken med användning av antibiotika kommit att betonas allt mer, bland annat för att det rubbar kroppens normala bakterieflora. Se t.ex. <http://www.antibiotikaellerinte.se> [besökt 2019-05-10]
- ² Analys genom logistisk regression. Oro för klimatförändringar och antibiotikaresistens som beroende variabler (0= ”ganska oroande”, ”inte särskilt oroande” och ”inte alls oroande”, 1= ”mycket oroande”) och kön, ålder och utbildning som oberoende variabler.
- ³ Frågan löd ’*Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.*’
- ⁴ En sökning på klimathot, klimatförändring* och klimatfråg* gav 1717 träffar i Aftonbladet, Expressen, Göteborgs-Posten, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet under 2018. Motsvarande sökning för sökorden antibiotikaresistens*, ”resistens* + antibiotika” och ”multiresistenta + bakterier” gav 73 träffar. Uppgifterna är hämtade med hjälp av Retriver/Mediarkivet.

Referenser

Djerf-Pierre, Monika & Shehata, Adam (2017). Medierna och människors oro för antibiotikaresistens. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Dunlap, Riley E. & McCright, Aaron M. (2008). A widening gap: Republican and Democratic views on climate change. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 50: 26–35.
- Goossens, Herman, Ferech, Matus, Vander Stichele, Robert & Elseviers, Monique (2005). Outpatient antibiotic use in Europe and association with resistance: a cross-national database study. *The Lancet*, 365: 579–87.
- Gröndal, Hedvig (2018). The Emergence of Antimicrobial Resistance as a Public Matter of Concern: A Swedish History of a “Transformative Event”. *Science in context*, 31: 477–500.
- Harring, Niklas, Martinsson, Johan & Rönnerstrand, Björn (2011). Vart tog klimatet vägen? i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) Lycksalighetens ö. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- IACG (2019). *No Time to Wait: Securing the future from drug-resistant infections. Report to the Secretary-General of the United Nations*. Interagency Coordination Group on Antimicrobial Resistance
- IPCC (2018). *IPCC Special Report on Global Warming of 1.5 C*. Intergovernmental Panel on Climate Change. ISBN 978-92-9169-151-7
- Jørgensen, Peter S., Wernli, Didier, Carroll, Scott P., Dunn, Robert R., Harbarth, Stephan, Levin, Simon A., So, Anthony D., Schlüter, Maja & Laxminarayan, Ramanan (2016). Use antimicrobials wisely. *Nature News*, 537: 159.
- Karkman, Antti, Pärnänen, Katariina & Larsson, D. G. Joakim (2019). Fecal pollution can explain antibiotic resistance gene abundances in anthropogenically impacted environments. *Nature Communications*, 10: 80.
- McCright, Aaron M. & Dunlap, Riley E. (2011). The politicization of climate change and polarization in the American public’s views of global warming, 2001–2010. *The Sociological Quarterly*, 52: 155–94.
- O’Neill, Jim (2014). Review on antimicrobial resistance. *Antimicrobial Resistance: Tackling a Crisis for the Health and Wealth of Nations*.
- Robertson, Felicia, Jagers, Sverker C. & Rönnerstrand, Björn (2018). Managing Sustainable Use of Antibiotics – The Role of Trust. *Sustainability*, 10: 143.
- Rönnerstrand, Björn & Andersson Sundell, Karolina (2015). Trust, reciprocity and collective action to fight antibiotic resistance. An experimental approach. *Social Science & Medicine*, 142: 249–55.
- Rönnerstrand, Björn, Jagers, Sverker C. & Larsson, D. G. Joakim (2016). Vem oroar sig för antibiotikaresistens?. *SOM-undersökningen 2015 SOM-rapport nr 66*: 143.
- Semenza, Jan C., Hall, David E., Wilson, Daniel J., Bontempo, Brian D., Sailor, David J. & George, Linda A. (2008). Public perception of climate change: voluntary mitigation and barriers to behavior change. *American Journal of Preventive Medicine*, 35: 479–87.
- ‘Special Eurobarometer 445: antimicrobial resistance’ (2016). *European Commission*, Wave EB85.1.

Tarrant, Carolyn, Colman, Andrew M., Chattoe-Brown, Edmund, Jenkins, David R., Mehtar, Shaheen, Perera, Nelun & Krockow, Eva M. (2019). Optimising antibiotic prescribing: Collective approaches to managing a common-pool resource. *Clinical Microbiology and Infection*, In press.